

УДК 37.014.24

Гришук Юлія Володимирівна

співробітник НДІ освітології

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

asthma@ukr.net

МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглянуто міжнародну академічну мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Проаналізовано проблеми нормативно-правового, організаційного та фінансового забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні; запропоновано шляхи їх вирішення. Охарактеризовано міжнародні освітні програми, участь у яких сприяє розвитку міжнародної академічної мобільності в Україні.

Ключові слова: міжнародна академічна мобільність; міжнародний освітній простір; міжнародні освітні програми.

У сучасних умовах модернізації та глобалізації освіти, коли освіта і знання стають транскордонним та транснаціональним явищем, особливого значення набуває активна міжнародна співпраця у сфері освіти та науки нашої держави з іншими країнами, що дозволяє створити єдиний європейський освітній простір – зону «Європейської вищої освіти».

Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Загальноєвропейський простір вищої освіти (ЕНЕА) й загальноєвропейський дослідницький простір (ERA) утворюють сучасне європейське суспільство знань. Спільний європейський освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [3].

У рамках міжнародного співробітництва освіта набуває об'єктивності, прозорості, конкурентоздатності, а роль українських університетів є подвійною: забезпечити належне навчання для своїх студентів та сприяти максимальному використанню можливостей студентського творчого потенціалу в освітньому

просторі передових держав, щоб забезпечити процвітання українських ВНЗ в майбутньому.

Метою статті є розкриття проблем забезпечення розвитку міжнародної академічної мобільності в Україні.

Міжнародну академічну мобільність розглядають як важливу складову процесу інтеграції ВНЗ у міжнародний освітній простір та, як період навчання студента в країні, громадянином якої він не є [5].

У той час, як у світі академічна мобільність має системний, організований на рівні державної політики характер, в Україні вона залишається спонтанним та індивідуальним явищем. В Україні у 2012/2013 н.р. контингент студентів ВНЗ усіх рівнів акредитації та форм власності становив 2 млн. 170 тис. осіб, у тому числі понад 60,1 тис. іноземців із 146 країн світу, біля 4 тис. з яких – студенти з країн ЄС [2]. Серед країн-імпортерів українських освітніх послуг на першому місці Китай – більш як 9 тис. студентів, на другому місці РФ – понад 6 тис., на третьому Туркменістан – понад 5 тис. студентів. За останні три роки кількість іноземних студентів зростає на 7-8 тисяч щорічно [1], чому сприяє дозвіл іноземним студентам з квітня 2010 року обирати мову навчання – англійську, українську або російську (хоча в більшості ВНЗ викладання здійснюється лише державною мовою).

За даними Центру дослідження суспільства у 2013 р. європейську освіту обрали 29 тис. українців. До десятки країн-лідерів увійшли Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Канада та Австрія. За міжурядовими та міжвідомчими угодами, щорічно їде вчитися за кордон близько 200 осіб. У рамках прямих угод між українськими та закордонними ВНЗ, щорічно близько 4 тис. осіб відряджається за кордон. За бюджетною програмою навчання і стажування у закордонних ВНЗ, минулого року рекомендовано на навчання або стажування за кордоном 353 особи. Фактично лише тисячні частки 1% від загальної кількості українських студентів користуються цим шляхом академічної мобільності [2].

Закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів». Більшість академічних обмінів студентів відбувається шляхом

укладення двосторонніх договорів між університетами України та Європи. Міносвіти зафіксувало цей стан речей в «Примірному положенні про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України» від 29.05.13 року, затвердження якого стало бюрократичною формальністю, що ніяк не сприяє академічній мобільності.

Ситуація з міжнародною академічною мобільністю кадрів знаходиться на досить низькому рівні свого розвитку, оскільки стажування викладачів українських ВНЗ у провідних європейських університетах ніяк не координується й не фінансується українськими ВНЗ або державою. Спільні наукові програми підготовки фахівців із провідними європейськими університетами мають поодинокий характер. Укладання міжуніверситетських двосторонніх договорів про обмін кадрами відбувається епізодично й часто має однобічний характер, оскільки іноземні університети можуть профінансувати перебування своїх фахівців за кордоном, а вітчизняні намагаються здійснювати це «за рахунок приймаючої сторони».

Фінансування академічної мобільності МОН України пропонує здійснювати за рахунок коштів ВНЗ, фондів підтримки й розвитку вищої освіти, грантів, коштів приймаючої сторони або особистих коштів учасників академічної мобільності. В умовах, коли держава фінансує лише зарплату викладачам, стипендію студентам і частину коштів на комунальні витрати, українські ВНЗ не в змозі організувати академічну мобільність на належному рівні [4].

Отже, розвиток міжнародної академічної мобільності гальмує фінансовий чинник нашої держави. Закордонне навчання і стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 %.

Розвиток академічної мобільності в українських ВНЗ на сьогоднішній день передбачає [5]:

- відкриття в українських ВНЗ філій міжнародного університету для організації обміну студентами;
- створення інформаційної бази даних про світові, європейські та національні університети, програми міжнародної мобільності;
- інтернаціоналізація навчальних планів;

- розробка веб-сторінок, які б відображали процеси, що відбуваються у створених консорціумах;

- створення необхідної системи кураторства, яка б дозволяла практичну реалізацію потреб студентів щодо мобільності;

- організація служб для адаптації студентів у новому середовищі;

- забезпечення належного рівня підготовки студентів до навчання в іноземному ВНЗ за допомогою спеціальних курсів, конференцій, спеціалізованих тренінгових програм;

- створення нової системи підвищення кваліфікації та перепідготовки для професорсько-викладацького складу, яка б задовольняла реалізацію важливого загальноєвропейського принципу – «освіта через усе життя»;

- упорядкувати систему наукових ступенів в Україні, яка відповідає б міжнародним стандартам. Згідно з Берлінським комюніке 2003 року, нам було б вигідно до наявної системи «кандидата та доктора наук» додати науковий ступінь «доктора філософії» [4]. Для багатьох науковців були б зняті перешкоди у мобільності на європейському науковому й освітянському просторах.

Позитивним для нашої держави в розвитку міжнародної академічної мобільності є участь у міжнародних освітніх програмах. Так, наприклад, Програма ЄС Темпус (Трансєвропейська програма мобільності для навчання в університетах) надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування та заохочує всіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги з урахування кращого міжнародного досвіду [3]. Усі три напрями Програми Темпус – реформування навчальних планів і програм; удосконалення процесів управління в системі вищої освіти; посилення зв'язків між освітою та суспільством – передбачають можливість обміну досвідом між вітчизняними ВНЗ та університетами країн ЄС, побудованого на принципі мобільності науково-педагогічних працівників.

Освітня програма ЄС Еразмус Мундус спрямована саме на активізацію міжнародного співробітництва та підвищення мобільності серед студентів,

аспірантів, докторантів, викладачів, дослідників європейських університетів та ВНЗ третіх країн на всіх континентах, які мають можливість отримувати стипендії в межах цієї програми для продовження навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС.

Програма імені Жана Моне – це освітня програма ЄС, започаткована у 1990 р. з метою пропагування європейської ідеї та поширення європейських студій в Європі та на інших континентах, у межах якої реалізується мобільність дослідників та викладачів шляхом підтримки викладання дисциплін з європейської інтеграції та проведення досліджень у різних університетах Європи, організації міжнародних науково-практичних конференцій, публічних дискусій тощо [3].

Уперше українські університети та експерти були задіяні в Програмі імені Жана Моне у 2001 р. З цього часу за різними напрямками реалізовано 10 проектів цієї програми.

У межах європейського дослідницького простору важливим інструментом не тільки розвитку і сприяння мобільності докторантів, але й підвищення якості їхньої підготовки є Сьома рамкова програма з досліджень ЄС (Seven Framework Programme for Research) «Будівництво Європейського дослідницького простору знань для зростання», що розпочалася 1 січня 2007 р. і діяла до кінця 2013 р. Ця програма стала потужним інструментом для реалізації науково-технологічної політики ЄС і мала найбільші, обсяги фінансування (понад 50 млрд. євро). Участь України в проектах Сьомої рамкової програми сприяла долученню українських дослідників до передових технологій завдяки механізмам мобільності, що передбачали як коротко-і довготермінові відрядження, обміни, стажування, так і закупку сучасного обладнання для українських науково-дослідних організацій і установ ВНЗ, що брали участь у спільних проектах [5].

З метою посилення інтеграції в міжнародному просторі вищої освіти й дослідницькому просторі, а також сприяння розвитку майбутніх фахівців як сучасних дослідників з широким світоглядом, ВНЗ можуть укладати прямі угоди щодо міжнародної співпраці. Це сприяє мобільності студентів, аспірантів і докторантів та розвитку міжнародного співробітництва між університетами.

Ми можемо зробити висновок, що для України досягнення ефективної міжнародної академічної мобільності в контексті Болонського процесу реальне лише за умови створення продуктивної системи національної академічної мобільності, її нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування та готовності до партнерства суб'єктів процесу академічних обмінів.

У контексті стратегічних завдань державної освітньої політики України зовнішню студентську мобільність слід розглядати як істотну статтю поповнення бюджету (за 2012/13 навчальний рік закордонні студенти заплатили за навчання в Україні більше 4 мільярдів 300 мільйонів грн. [2]), а професійну мобільність професорсько-викладацького та адміністративного складу ВНЗ варто розглядати як механізм підвищення рівня національної освітньої системи за рахунок вивчення іноземного досвіду, а також як спосіб подолання відставання вітчизняної університетської науки, яке виникає через брак фінансування й відсутність сучасного обладнання.

Академічна мобільність як найбільш розвинена форма інтернаціоналізації освіти сприяє інтеграції індивіда у міжнародну академічну спільноту в рамках глобального освітнього простору. Вона забезпечує доступ до освітніх здобутків провідних країн світу, сприяє розвитку інтеркультурних компетентностей та збільшує шанси на професійну самореалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В Україні збільшилася кількість іноземних студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education.unian.net/ukr/detail/191556>
2. Іноземні студенти додали Україні понад 4 мільярди гривень // Освітній портал Педпреса 24.05.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html>
3. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н. М. Гуляєва // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). — К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. — С. 76–81.
4. Карпенко М. М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niurr.gov.ua>
5. Федорова І. І. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/abroad/higher_school/39508/

Рецензент

Галицька М.М. – канд.пед.наук

Стаття надійшла до редакції 07.05.2014

МЕЖДУНАРОДНАЯ АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Гришук Юлия Владимировна

сотрудник НИЛ освитологии

Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев

asthma@ukr.net

Аннотация. В статье рассмотрено международную академическую мобильность как фактор интеграции Украины в мировое научно-образовательное пространство. Проанализированы проблемы нормативно-правового, организационного и финансового обеспечения развития международного сотрудничества в сфере высшего образования в Украине; предложены пути их решения. Охарактеризованы международные образовательные программы, участие в которых способствует развитию международной академической мобильности в Украине.

Ключевые слова: международная академическая мобильность; международное образовательное пространство; международные образовательные программы.

INTERNATIONAL ACADEMIC MOBILITY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Yuliya V. Hryshchuk

researcher of Osvitology Lab

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

asthma@ukr.net

Abstract. In the article reviewed international academic mobility as a factor of integration of Ukraine into the international scientific and educational community. Analyzes the problems of normative and legal, organizational and financial support promoting international cooperation in higher education in Ukraine; proposed solutions. Characterize international education programs, participation in which promotes the development of international academic mobility in Ukraine.

Keywords: international academic mobility; international educational space; international education programs.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. In Ukraine increased the number of international students. Retrieved from <http://education.unian.net/ukr/detail/191556> (in Ukrainian).

2. Ukraine International students have added more than 4 billion USD (2013). Osvitnii portal Pedpresa. Retrieved from <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html> (in Ukrainian).

3. Huliaieva, N. M. (2005) Mobility of teachers and students: problems and landmarks. Proceedings of the 6rd International Conference «Development of Management Education in Ukraine» (pp. 76-81). K.: Navch.-metod. tsentr «Konsortsium iz udoskonalennia menedzhment-osvity v Ukraini» (in Ukrainian).

4. Karpenko, M. M. Priorities for the development of higher education in Ukraine in line with general European trends. Retrieved from <http://www.niurr.gov.ua> (in Ukrainian).

5. Fedorova, I. I. Academic mobility Ukrainian students of modern education space. Retrieved from http://osvita.ua/abroad/higher_school/39508/ (in Ukrainian).